

נער של נייר

נערי השעשועים של מבקרי הספרות ★ האמת

המרה על ייבוש הביצות ★ תמלוגי השבת של זלדה מיסקינסקי ★

כנענות נוסח התנועה הקיבוצית ★ תולדות המחותרת

מקור

זליגת מילים

בסופרמרקט התופעות יוצאות הדופן של הסיפורת הישראלית ררך באחרונה כוכבישביט חדש, פרי הילולת מבקרים, שגורלו כשאר כוכביהשביט שררכו בעולם הסיפורת הישראלית, אשר איש אינו זוכר אותם כיום. כונתי להילולת המילים של פרופ' דן מירון, פרופ' מנחם פרי (ובהסתייגויות) פרופ' גרשון שקד, לספר-ביכוריו של ירושלמי צעיר בשם דוד גרוסמן, תחת הכותרת רץ. קובץ סיפורים, ושאר דמויות דהיות, המהוות הפרופסורים, לא זכה כלל לאמונם הבסיסי של קהל הקוראים.

גרוסמן, מנחה דרדיו תוכניות שוליות, קיבץ בספרו סדרת סיפורים, המציגים גלריה סינתטית של גיבורים חרמימדיים, ררך רץ למרחקים ארוכים; עירק אמריקאי באוסטרליה; מרצה אקדמי ואשתו במשבר השנה השביעית לנישואיהם, ושאר דמויות דהיות, המהוות כרטיסי-ביקור ראשוני של עולם שגרוסמן שואף לתארו וניכשל.

רץ נקרא כיווץ אומלל של כתיבת יעקב שבתאי, יצחק ברנר, נוסח וזיסהתודעה הצרפתי וסיפורת עקרות-היבית האמריקאית — כאשר התוצאה היא מונגולואיד ספרותי, שהפרופסורים הנכבדים נפלו ברשתו, או שהעדיפו להללו, תחת להלל את יצירותיהם האמיתיות והלא סינתטיות של סופרי הרוח החדש והצעיר, שוככם דורך באחרונה בשמי הסיפורת העברית (יעקב בוצין, מישיקה בן-דוד, יצחק בן-מרדכי ואחרים). כנר הסיפור הראשון, שהוא סיפור הכותרת

של רץ, הוא נכחינת גירסה עברית מפוזרת ובלתי מתחכמת לסיפור הנודע של הסופר הבריטי אלן סילינגר בדידותו של הרץ למרחקים ארוכים (שנקרא בארץ בגיחסו הקולנועית בשם בדידות נעורים).

גרוסמן, הכותב בנוסח הגילגול המאה של עמנום עוז, פותח את סיפורו/סיפורו בוכבר מחצית הקילומטר מאחוריק... וממשיך לצרבת הגחלת האדמדמה שבמעיק... המספר/הרץ, הכרוך אחר סינור אמו, דואג להזכיר זאת לקוראיו במסחי צורות מילוליים, חסרי עיצורים, בזליגת מילים בלתי חדלה. את בית-הספר לעבריינים של אלן סילינגר בהרץ למרחקים ארוכים ממיר גרוסמן ב-המרררץ על גביע הרמטביל..."

גרוסמן מוליך את הרץ שלו במילים בלתי-אפשריות, כמו: ההבלחים; התחזים; בלולות; יסחות; לאורששי; ושאר מילים, שאותן הוא דולה באורח לא-טבעי מתוך מילונים. את שיכירי הגיגיו, רצונותיו, שאיפותיו ודיבריההבל שלו מושך גרוסמן במישפטים ארוכים ובלתי-חדלים, בכתוב לא-אחיד, כאשר במיסגרת מאמצי החיפוש שלו כמילונים אחר מילים נדירות, הוא מרלג על מילים כאנרגטי ומסתפק בלועזית המתהדרת. רץ ושאר הסיפורים הרצים אחריו, חושפים לפחות אמת אחת — את אמתו של המחבר, על לכידתו במבוך של בעיות נקיסטיות וחוסר-ביטחון, שפסיכולוג מיומן למחצה, עשוי להפיק מתוכן אנאליזה נכבדת, אנאליזה — שהיא רחוקה מלהיות יצירת ספרות הראוייה לרפוס.

ערימות הדימויים הבנאליים ומיצבורי המילים כולטים בחרמ-מירמותם, ובאי-בגרות ההבעה של גרוסמן, הגובלת לעיתים קרובות בילדותיות, ברמה של חיבורים מעטו של תלמיד לא מחונן. תכונה בולטת שאותה נטל גרוסמן מסופר אחר המקובל על מבקרים, יורם קניוק, היא תכונת המישפטים המתארכים, בעלי

ההתחלה וחסרי הסוף. אותו סוג הגיגים של אלופי (מיל'), היודעים לפתוח מילחמה, ואינם מסוגלים לסיימה.

הענקתי לרץ את כל האשראי שניתן להעניק. התחלתי לקרוא בו לפחות שלוש פעמים, ורק בפעם השלישית הצלחתי לסיים את קריאת הספר (וגם זה לסיורגיו, כמשך קרוב לשלושה חודשים).

הסיפור השני בקובץ גובל באינפנטיליות, במסיכות לכותרתו חמורים. סיפור זה הוא נסיון לשחזר במימיו של הסופר-מחזאי סטר הנדקא, כאשר לצורך זה העתיק גרוסמן את נופי סיפורו למכורתו של הנדקא, אוסטריה, מבלי שנופים אלה יועילו, ולא אף במעט, לכישורו הספרותי. זה סיפורו של עירק אמריקאי, החי באוסטרליה עם אהובתו האוסטרית. גרוסמן נכשל כאן לחלוטין בנסיון לשרטט דמות של ממש, כאשר הוא ממשיך ומשפריץ לעיני הקורא מתוים של מילים, הוולגים מעטו בלא כל בלימה או בקרה, וגם לא כישרון. את ה"בתוליות" של סיפורו הראשון הוא ממשיך לסיפור השני, כאשר הגיבור, שנראה כהמשך לזה מרץ, מצליח להצמיח אבר-מין. כרי להוליד את הקורא לנוף הנוכרי, שוכח גרוסמן את מילונו ומעמיס על הנייר בטייפים כמו: שולחן המאליטה... וכאשר עליו למחר במדרגות, הוא אינו נירפא מה-הפסותי במדרגות.

בחמורים מזכיר גרוסמן את המלך מבגדי המלך החדשים, והוא מתגלה בעירומו כסופר שמעמם, שסיפורו אינו סיפור של ממש, אלא מישימש מלאכותי של מילים בסיטואציה מלאכותית לא פחות, בצפייו של בשורה, כאילו מדובר כאן בסיפורת ניסיונית.

בסיפור יאני על החר, כבר עולה היומרה הסיפורתית לגרוסמן לראש, ומשם היא זורמת ליד המפעילה את מכשיר הכתיבה, והמכתימה את הנייר. סיפור זה, שכיסויו הוא עלילה המרחשת על פיסגת אחר מהרי המודיעין של

צה"ל כסיני, כמה ימים קודם לנסיגה, הופך אצל גרוסמן לאופרת סבון אכספירימנטאלית, שבאמצעותה הוא חותר להפוך לאיש העולם הגדול. גם בסיפור זה אין גרוסמן מתגבר על יצר המילונאות שלו: בהדרגה-צימצום עצמי... עם דילוגים להסיומת הקאטואית. את הרפרטואר המילוני שלו הוא עוטף כאן במעט פוליטיקה, של"י (במהדרת יפיהנפש), לוחם-חיפוש ררום-כפרובלמטיקה שלו, אשה, אהבה, וכל שאר מרכיבים ה"טכניים" של סיפורת, שגרוסמן מביאם לתמיסה מילולית במקומו בלתי-נכון וחסרי-כישרון.

בסיפור זה מתעלה הביבלוב של עולמו הספרותי של גרוסמן לשיאים, העשויים למלא כספרי-לימוד בנושא כיצד לא לכתוב סיפורת. גם בסיפור השלישי הופך השיעמום למרכיב העיקרי של התיכונות הגרוסמנית, שיעמום המתמשך בשורות ריקניות, בלתי אמינות, כמו: מרק דניאל נסטור היה דקטור לפסרות רוסית

תמלילך-נהר גרוסמן

ואחרי שיסייע להעתיק המילון?

באוניברסיטה של בואנוס-אירס... בן הזרדים אמידים הוא, מהגרים מצרביה, עיוור מלדה בעין אחת, עורך כבוד של במאון הסקולטה למדעיה-הרחק... גרוסמן החסיר כאן, בהתאם לשיעורי הכתיבה היוצרת, שעל פיהם תפר את סיפורו את ה"בעכוויו הימני, במידרון העליון בלטה שומת חן חומה, כשיער חזוה בלטו אניצי שיער שיבה..."

בסיפור ימים אגיים מנסה גרוסמן להתמודד עם האקדמי הישראלי המצוי (רחשיים על פני מישטח המרצפים של מיטתנו. תמר בוכה...), הגבר-המספר, ממשיך בזימום המילולי הבלתי-חדל של דבריההבל בלתי אמינים מבחינה ספרותית, וחרי-מיריים עד להחירי. ואם ישנה התרחשות כלשהי, הרי שגרוסמן עוטפה במילים, מילים ומילים — המנפחות את ראשו של הקורא, ומטמטמות אותו.

כאן הופך סיפורו של גרוסמן מיעקוב שבתאי + עמוס עוז + יצחק בן-נר לעניים לאברהם ב' יהושע לקבצנים (גורי גשם התרוצצו בברסי עננים... סלצור-מילים דמויני שנלכדתי בו, שחטת תמצויות של כאב מכל גופי... ושאר ההומים, שהיה מי שמצא אותם לראויים להתפרסם על גבי נייר לבן, כרך עם עטיפה, ועליה ציור של דייוויד הוקני.

הסיפור האחרון, מיכאל צידון, מייקל, הוא השיא בכוחו של המבקר לשאת ולסבול. והו סיפור מבלבל, שטוח, לא אמין, המספר על

* דוד גרוסמן - רץ; הוצאת סימן-קריאה + הקיבוץ המאוחד; 224 עמודים (כריכה רכה).

מיתוס ייבוש הביצות איננו

ראייה נוספת בניפוץ המיתוס מסתמכת על מפת ייבוש הביצות של חדרה, בית-שאן ועמק זבולון, שאותן הביא מייסד הקק"ל יוסף ילין בתיאורו על ייבוש הביצות, אך לא צירף לרשימתו את מפות קק"ל על ביצות עמק יזרעאל.

פרק מרתק במחקרם של ברנל ושמאי הוא הפרק גורמים שהשפיעו על יצירת מיתוס הביצות בעמק והפצתו. והם מציינים בפרק זה: לשם הגברת דימוי העשייה היחידה התיישבות בארץ היתה נבייה בקרב הציונות הציג את ארץ-ישראל (לצרכים סנימיים התיישבות לאומית ומצפה לבניה שיגאלו אותה משממותיה... המתכרים ממשכים ומסופים: אנשי העליה העשייה והשלישית אימצו סמלים אלה של ביצות, קדחת ומזות... מתיישבי העמק והציבור היהודי בארץ ניונו מסופרים אלה שהגבירו את רשע המאבק בביצות עמק-יזרעאל...

בסיכום למחקר כותבים ברנל ושמאי: עם זאת עלינו לסכם כי שאלת 'ביצות' עמק-יזרעאל אינה רק שאלה בעלת אמת ארכיאולוגית, לא ספלטו או לא שינינו מהאמת ההיסטורית של ביצות אלה.

כל שאני מצפה עכשיו, הוא לב"ג מטעמו של הורד לילדים הלומדים בבית-ספר ממלכתי, שיעתור, ויתבע משרה-הינון-התרבות למחוק את המיתוס הזה מספריההלימוד של הילדים.

* קתדרה - עורכים: יעקב שביט, יורם צפירי, ישראל ברטל; הוצאת יד יצחק בן-צבי; 182 עמודים (כריכה רכה).

ביצות נהלל בג'ץ לשרהחניון

החוויה הישראלית

אחר המאפיינים של ישראל כראשית שנות השמונים, הוא העיסוק בניפוץ מיתוסים, שהזרות הקודמים הכבירו על שכם דור ההווה. בחוברת האחרונה של קתדרה לתולדות ארץ-ישראל ויישובה, מנפצים יורם בריגל ושמאל שמתאי את מיתוס ייבוש ביצות עמק יזרעאל, תחת הכותרת ביצות עמק-יזרעאל - אגדה ומציאות. כבר בפתיחה כותבים מחברי המאמר: מיתוס זה מנהל עלידי מערכת

החינוך הישראלית כמשך שנים רבות... מחברי המחקר ממשכים בתיאוריו של שמאל דיין, משנת 1921, דרך שירו של שלום ששירא (ש' שלום) און בן פלא (....) ועומדים עד צוואר בני גבא הנוף... וכלה בתיאורים מתוך סיפורי-לימוד תקנים, במדינת ישראל של היום (אך משנתרבו הישוב והעם הנגלה מארצו, שם העמק ואדמתו הפוריה נחשכה לאדמת ביצות...).

לעומת כורא: המיתוס מביאים המחברים, את תיאורו של לורק טווין, משנת 1867 (מתוך מסע התענוגות לארץ הקודש): הנגף השקף... הוא כימעט יסה. מתחת השטרע עמק יזרעאל המישורי והרחב, משובץ שדות... מנוקד בשולח בפתים לבנים צפופי בתים... תיאור דומה מופיע במפת זקוטן (1799), מפה שהתקפה עבד צבאו של נפוליון. כמפה זו מופיעים השדות שבעמק כמעוברים.

תיאור אחר של העמק בעיני דור המייסדים, מביא א' בן-ברק (סבו של מאיר שליף): בגשנו על שפת הביצה בערבי זקן החרש בצמד שזורים, היתומים למחרשה ערביה... ראינו שהרא החרש באימה שכולה מרשקה... ועוד תיאורים, המעידים על המיתוס הכוזב של ייבוש ביצות עמק יזרעאל.